

Jan Urban: I bezpráví může mít legální prostředky. A nenapravení zločinu je samo zločinem

Figuríny oběšených lidí s nápisy Šel proti KSC(m) se v roce 2013 objevily v několika českých městech. Foto: František Vlček / MAFRA / Profimedia

KOMENTÁŘ. Osmadevadesátiletý Gregor F. bude, pokud to dovolí jeho zdravotní stav, na podzim souzen v německém Hanau jako spoluviniík masových nacistických vražd v koncentračním táboře Sachsenhausen. V letech 1943 až 1945 tam, ač nezletilý, sloužil jako strážný. Vzhledem k jeho věku v době spáchání trestných činů bude jeho vinu posuzovat soud pro nezletilé. Něco to vzkazuje i nám...

Německá justice i politika, se na rozdíl od české, už před mnoha lety rozhodly nadřadit spravedlnost pro oběti a odmítnutí nespravedlnosti totalitního režimu nad primitivně legalistický princip, pravíci, že nelze trestat skutek, který v době spáchání formálně a jazykem tehdejšího zákona nebyl trestným činem.

Právo jako ohrožení

Státní žalobce se ani nesnaží prokazovat přímou účast Gregora F. na jednotlivých vraždách. Viní ho, že byl součástí systému a organizace nacistického vyhlazování a že strážní „byli specifickým aspektem podmínek neslučitelných se životem, které převládaly v celém komplexu koncentračního tábora“.

Je třeba respektovat cosi víc než pouhé zákonné normy. Krátce – zákonné normy je třeba transformovat do práva.

V Sachsenhausenu bylo zavražděno přes sto tisíc lidí, v naprosté většině v plynových komorách nebo masových popravách sovětských válečných zajatců v takzvané „Akci 14f14“.

Stejný právní [argument](#) byl použit už v roce 2011 v soudu se strážným koncentračního tábora Sobibor Johnem Demjanukem nebo v roce 2022 proti sedmadevadesátileté bývalé sekretářce v koncentračním táboře Stutthof, souzené za spoluvinu za prokázaných deset tisíc pět set vražd, ke kterým v tomto koncentračním táboře došlo.

Česká justice nikdy neměla a nebude mít odvahu podívat se podobným způsobem na zločiny komunistického režimu a předcházející poválečné soft-diktatury Třetí republiky. A to i přesto, že od jedenáctého listopadu 1970 vstoupila i v komunistickém Československu v platnost mezinárodní [Úmluva](#) o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti.

Podle ní mají státy povinnost stíhat takové zločiny „a to i v případě, že tyto činy nejsou porušením vnitřního práva země, v níž byly spáchány“. Dnešní obhájci nedotknutelnosti zločinů komunismu ale budou vždy bránit byť jenom otevřeně diskuzi argumenty čistě formalistického chápání „zákona“, protože „právo“ instinktivně považují za ohrožení.

Přitom osvětenější část justice tento rozpor chápe už dávno. [Výrok](#) českého Ústavního soudu z roku 2007 cituje v právní vědě notoricky známé rozlišení předsedkyně kanadského Nejvyššího soudu Beverley McLachlinové:

„Je třeba respektovat cosi víc než pouhé zákonné normy. Krátce – zákonné normy je třeba transformovat do práva. Distinkce mezi vládnutím podle zákonů, které je charakteristické pro realitu v některých vývojových zemích, a vládou práva, která je předpokládána ve vyvinutých demokraciích, dostatečně vyjadřuje rozdíl mezi systémem vázaným spíše na zákonné normy a řádným právním systémem, který je založen na jistém minimu hodnot.“

Opačné převládající pojetí českého „práva“ s odzbrojující upřímností definoval bývalý premiér Jiří Paroubek – autor se omlouvá za opakované použití tohoto skvostu: „Vždycky je dobré si najmout ty nejlepší advokáty, což já jsem udělal... Protože tady nejde jenom o paragrafy, ale také o kontakty na soudech a podobně (MfD, 2. duben 2016).“

Penalizace pro komunisty neprošla

Nemá česká právní obec, kterou jsem si dovolil nazvat „[uživatelé justice](#)“, opravdu na nic víc než na „realitu vývojové země“? Právě zde je totiž prapříčina argumentu, podle kterého se ne-právníci prý nemají míchat do „odborné diskuze“.

Ale co odborného je potřeba k dosažení pocitu spravedlnosti v té které společnosti a v tom kterém případě? A proč to v Německu po dlouhém odkládání pochopili a u nás ne?

Formalistní pojetí zákona se stalo modlou politické výhodnosti a na spravedlnost se raději zapomnělo.

Komunistický režim byl dokonce českým parlamentem pro jistotu totálně bezzubým zákonem prohlášen za „zločinný, nelegitimní a zavrženíhodný“ a KSČ za „zločinnou a zavrženíhodnou“ organizaci.

A dnes – o pouhých třicet let později – je tu s velkou pompou zákon, kterým mají být alespoň sníženy důchody a výsluhy zbývajícím možná pár stovkám pohlavářů „zločinného, nelegitimního a zavrženíhodného“ systému.

Opět však bez prohlášení zločinu zločinem a bez vyslovení konkrétní viny.

Nenapravení zločinu je samo zločinem. Opožděná [spravedlnost](#) z pohledu práva a oběti není spravedlností. Uživatelé české justice dodali po listopadu 1989 argumenty nesvéprávné politice a znemožnili tak pojmenování, vyšetření a potrestání zločinů celého období od roku 1948. Takové malé české pokračování bezpráví legálními prostředky.

Když se někdy na začátku února 1990 objevila diskuze o potřebě zakázat Komunistickou stranu Československa jako „zločinnou a zavrženíhodnou organizaci“, navrhovali exkomunističtí chartisté Ladislav Lis a Věnek Šilhan, aby namísto obecného zákazu byli zvláštní penalizací na pět až deset

let zdanění alespoň všichni její členové „normalizačního“ období 1970 až 1989, kteří v masových prověrkách přísahali věrnost nepochybně nezákonné sovětské okupaci Československa.

Výtěžek zdanění měl být určen na okamžité zvýšení penzí a náhrady obětem komunistického režimu od roku 1948. Věnek Šilhan to komentoval slovy: „Vyhlaste to v pátek a v pondělí už v komunistické straně nebude, kdo by zhasnul“.

Rozhodující centrum politické moci té chvíle, Pražský hrad, však o ničem takovém nechtělo ani slyšet, protože údajně potřebovalo každý komunistický hlas v parlamentu. A tak jsme namísto spravedlnosti dalších třicet let trpěli komunisty v parlamentu. Formalistní pojetí zákona se stalo modlou politické výhodnosti a na spravedlnost se raději zapomnělo.

Formalistní pojetí zákona, spravedlnosti a „práva“ postupně přestává fungovat a nevyhnutelně eroduje v bezpráví. Žádné řečnění nemůže nahradit právní systém, který je založen na jistém minimu sdílených hodnot.